

PRAWO

W poszukiwaniu efektywnych mechanizmów
ochrony praw osób dotkniętych współczesnymi
konfliktami zbrojnymi

NA STRAŻY POKOJU

Autorki/Autorzy

Anna Adamska-Gallant

Barbara Błońska

Sylwia Gregorczyk-Abram

Patrycja Grzebyk

Andriy Kosylo

Kaja Kowalczevska

Hanna Kuczyńska

Paweł Wiliński

Katarzyna Wiśniewska (red.)

Skróty

CAHVIO	Komitet Ad Hoc ds. zapobiegania i zwalczania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej
EKPC	Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzona w Rzymie dn. 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2, Dz.U. 1993, nr 61, poz. 284 ze zm.
ENA	europejski nakaz aresztowania
ETPCz	Europejski Trybunał Praw Człowieka
INTERPOL	Międzynarodowa Organizacja Policji Kryminalnej
KNZ	Karta Narodów Zjednoczonych, Dz.U. 1947, nr 23, poz. 90
Kodeks karny, k.k.	Ustawa z dn. 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, Dz.U. 2025, poz. 383, tekst jedn.
Kodeks postępowania karnego, k.p.k.	Ustawa z dn. 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego, Dz.U. 2025, poz. 46, tekst jedn. ze zm.
Konwencja stambulska	Konwencja Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, Dz.U. 2015, poz. 961 ze zm.
MTJK, MTKY	Międzynarodowy Trybunał Karny dla byłej Jugosławii

Skróty

MTK	Międzynarodowy Trybunał Karny
MTKR	Międzynarodowy Trybunał Karny dla Rwandy
MTS	Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości
ONZ	Organizacja Narodów Zjednoczonych
RB	Rada Bezpieczeństwa ONZ
SA	sąd apelacyjny
SIS	System Informacyjny Schengen
SN	Sąd Najwyższy
Statut MTK, Statut Rzymski	Rzymski statut Międzynarodowego Trybunału Karnego sporządzony w Rzymie dn. 17 lipca 1998 r., Dz.U. 2003, poz. 708
UE	Unia Europejska
ukraiński kodeks karny, u.k.k.	ukraiński kodeks karny z 2001 r., Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III [Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25–26, ст. 131]

Europejski Trybunał Praw Człowieka strażnikiem pokoju w Europie?

<https://doi.org/10.60677/kipk9788397470071.7>

Sylwia Gregorczyk-Abram

adwokatka, Fundacja Wolne Sądy

Katarzyna Wiśniewska

dr, Uniwersytet Warszawski, adwokatka

ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-4151-5846>

Ostatnie lata, w których obserwujemy szczególnie trudną sytuacją w Europie, skłaniają do zadania pytania, czy Europejski Trybunał Praw Człowieka (dalej także: Trybunał) odgrywa wystarczającą rolę w budowaniu i utrzymywaniu pokoju w Europie – zarówno w aspekcie ogólnoeuropejskim, jak i krajowym, ale przede wszystkim w kontekście indywidualnym, czyli czy jest gwarantem dla jednostek, że będą mogły żyć na terytorium, na którym nie dojdzie do zburzenia pokoju i jego fundamentów, jakim są prawa człowieka. Zasadność tak postawionego pytania wynika z celu, jaki przyświecał twórcom Europejskiej Konwencji Praw Człowieka (dalej także: Konwencja) i szerzej samej Rady Europy (dalej: RE), ale również historii ich powstania. Jednocześnie prowadzone rozważania muszą uwzględniać odrębność kompetencji strasburskiego Trybunału od innych sądów międzynarodowych, których działania zostały szerzej

opisane we wcześniejszych rozdziałach niniejszej publikacji, a które są bezpośrednio związane z sytuacją konfliktów zbrojnych. Przy prowadzonych analizach musi być również uwzględniona odrębność międzynarodowego prawa humanitarnego (dalej: MPH) od praw człowieka³⁸⁸.

Ze względu na chęć zwrócenia szczególnej uwagi na aktualną praktykę Europejskiego Trybunału Praw Człowieka od strony proceduralnej w dobie konfliktów zbrojnych i działań wojennych w niniejszym tekście zostaną pominięte szczegółowe rozważania dotyczące aspektu historycznego dochodzenia do postanowień Konwencji i podwalin Rady Europy. W świetle tematyki przedmiotowego opracowania musi jednak wybrzmieć to, że Europejska Konwencja Praw Człowieka powstała jako odpowiedź na naruszenia praw człowieka w czasach II wojny światowej i wpisywała się w potrzebę budowania większej integracji w Europie opartej na systemie wartości i prawach człowieka, które nieodłącznie wiążą się z demokratycznymi strukturami państwowymi oraz pokojowymi stosunkami wewnętrznymi i zewnętrznymi³⁸⁹. W kontekście przedmiotowego tekstu warto zwrócić uwagę na wstęp do Konwencji, w którym wprost wskazano, że pierwotny kształt Konwencji uzgodniono:

zważywszy, że celem Rady Europy jest osiągnięcie większej jedności jej członków i że jednym ze sposobów osiągnięcia tego celu jest ochrona oraz rozwój praw człowieka i podstawowych wolności; potwierdzając swoją głęboką wiarę w te podstawowe wolności, które są fundamentem sprawiedliwości i pokoju na świecie i których zachowanie opiera się głównie z jednej strony na rzeczywistym demokratycznym ustroju politycznym, a z drugiej – na jednolitym pojmowaniu i wspólnym poszanowaniu praw człowieka, do których się one odwołują.

Nie ulega wątpliwości, że Konwencja miała być w ocenie jej twórców gwarantem ochrony praw człowieka przede wszystkim w czasach pokoju i stworzone mechanizmy proceduralne są konsekwencją tak przyjętego

388 P. Grzebyk, *Ochrona...*, s. 63. Za najnowszym wyrokiem ETPC (Wielka Izba) z 9 lipca 2025 r. w sprawie Ukraina i Królestwo Niderlandów przeciwko Rosji, skargi nr 8019/16, 43800/14, 28525/20, 11055/22, należy wskazać, że: „Konwencji nie można interpretować i stosować w oderwaniu od kontekstu: w miarę możliwości należy ją interpretować w zgodzie z innymi normami prawa międzynarodowego, których stanowi część (zob. w szczególności Al-Adsani przeciwko Zjednoczonemu Królestwu [GC], nr 35763/97, § 55, ECHR 2001-XI; oraz Hassan, cytowany powyżej, § 77). Obejmuje to międzynarodowe prawo humanitarne (zob. Varnava i inni, § 185; Hassan, §§ 77 i 102; Gruzja przeciwko Rosji (II), § 94; oraz Ukraina i Niderlandy przeciwko Rosji (dec.), § 719; wszystkie cytowane powyżej)” (§ 427).

389 L. Garlicki, *Konwencja...*, s. 3–4.

założenia³⁹⁰. Historia pokazała jednak, że ETPCz musi stosować postanowienia Konwencji w sprawach, w których konflikt zbrojny stanowi główną oś albo bliższe lub dalsze tło sprawy i zarzucanych naruszeń³⁹¹.

W związku z powyższym i w świetle nieuniknionego rozwoju praktyki Trybunału w tym zakresie, zasadne wydaje się zwrócenie uwagi na narzędzia, które przysługują stronom i podmiotom chcącym zainicjować lub uczestniczyć w postępowaniach przed Trybunałem dotyczących współczesnych konfliktów zbrojnych i działań wojennych.

1. Środki tymczasowe jako środek ochrony praw w trakcie konfliktów zbrojnych

Instrumentem, który w naszej ocenie powinien być przedstawiony w pierwszej kolejności z perspektywy jego roli w okresie konfliktów zbrojnych i działań wojennych, w tym na ich pierwszych etapach, jest mechanizm środka tymczasowego. Wynika to z dwóch podstawowych okoliczności. Po pierwsze z tego, że z punktu widzenia systemu konwencyjnego jest to mechanizm wyjątkowo szybki, z założenia umożliwiający Trybunałowi podjęcie decyzji po przedstawieniu okoliczności przez strony bez przeprowadzania szczegółowego postępowania dowodowego (które jest prowadzone na późniejszych etapach postępowania), a po drugie ze względu na to, że ma on na celu zabezpieczyć przed naruszeniami tych najbardziej podstawowych praw i wolności, które są gwarantowane przez Konwencję, a które w okresie konfliktów zbrojnych są najbardziej zagrożone, w tym z punktu widzenia ochrony ludności cywilnej (jak prawo do życia, zakaz tortur czy wolność osobista).

Zgodnie z przyjętym modelem środki tymczasowe mogą być stosowane przez Trybunał zarówno w sprawach indywidualnych, jak i w wypadku postępowań międzypaństwowych, które to instrumenty zostaną przedstawione w dalszej części tekstu. Ta dwoistość postępowań, które mogą być podstawą zastosowania środków tymczasowych, ma z punktu widzenia spraw związanych z konfliktami zbrojnymi szczególne znaczenie.

Ogólną podstawę konwencyjną do stosowania środków tymczasowych kreuje art. 33 Konwencji (w odniesieniu do skarg międzypaństwowych)

390 C. De Koker, *The European...*, s. 195.

391 C. De Koker, *The European...*, s. 195.

i art. 34 Konwencji (w odniesieniu do skarg indywidualnych). Szczegółową podstawę do zastosowania środków tymczasowych, jak i wnioskowania o nie można znaleźć bezpośrednio w regule 39 Regulaminu Trybunału³⁹². Zgodnie z jej obecną wersją³⁹³:

Trybunał może, w wyjątkowych okolicznościach, czy to na wniosek strony lub innej zainteresowanej osoby, czy też z urzędu, wskazać stronom środek tymczasowy, który jego zdaniem powinien zostać przyjęty. Takie środki, mające zastosowanie w przypadkach bezpośredniego ryzyka nieodwracalnego uszczerbku dla prawa wynikającego z Konwencji, które ze względu na swój charakter nie podlegałyby naprawieniu, przywróceniu lub odpowiedniemu zadośćuczynieniu, mogą zostać przyjęte, jeżeli jest to konieczne w interesie stron lub prawidłowego przebiegu postępowania³⁹⁴.

Według przyjętej praktyki Trybunału wnioski o zastosowanie środków tymczasowych złożone w sprawach międzypaństwowych są co do zasady rozpatrywane przez Prezesa Trybunału, Prezesa Wielkiej Izby lub Przewodniczących sekcji³⁹⁵. Taki sposób ukształtowania właściwości dowodzi wagi decyzji podejmowanych w tego typu postępowaniach³⁹⁶. Dla porównania wnioski o zastosowanie środków tymczasowych w skargach indywidualnych są przede wszystkim rozpatrywane przez sędziów dyżurnych przy wsparciu wyspecjalizowanej jednostki w Sekretariacie Trybunału. Sędziowie dyżurni zachowują jednak możliwość skierowania wniosku o zastosowanie środków tymczasowych do jednego z innych organów decyzyjnych w strukturach Trybunału, w tym do organów kolegialnych. Odesłanie takie może nastąpić w różnych

---

392 Regulamin Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 28 kwietnia 2025 r., < https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/rules_court_eng > (dalej: Regulamin ETPCz), dostęp: 11 sierpnia 2025 r.

393 We wcześniejszej wersji nie były tak dookreślone materialne przesłanki zastosowania środków tymczasowych. Regulamin ETPCz wskazywał jedynie, że: „Izba lub w stosownych przypadkach Przewodniczący Sekcji lub sędzia dyżurny wyznaczony na podstawie § 4 niniejszej Reguły może – na wniosek strony lub innej osoby zainteresowanej albo z urzędu – wskazać stronom środek tymczasowy, jaki należy w ich ocenie zastosować w interesie stron lub właściwego przebiegu postępowania”.

394 Reguła 39 Regulaminu ETPCz.

395 Wskazówki praktyczne dotyczące wniosków o zastosowanie środków tymczasowych (reguła 39 Regulaminu ETPCz), < https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/pd_interim_measures_eng >, dostęp: 11 sierpnia 2025 r.

396 Wskazówki praktyczne dotyczące wniosków o zastosowanie środków tymczasowych (reguła 39 Regulaminu ETPCz), < https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/pd_interim_measures_eng >, dostęp: 11 sierpnia 2025 r.

sytuacjach i zależy każdorazowo od charakteru samego wniosku, jak i sprawy, w której wniosek został złożony³⁹⁷.

Trybunał stosuje środki tymczasowe tylko w szczególnych okolicznościach faktycznych. Podstawą zastosowania reguły 39 jest uznanie na podstawie dostępnych dowodów, że w sprawie istnieje rzeczywiste zagrożenie życia i zdrowia, z wynikającym z tego realnym ryzykiem poważnej krzywdy i naruszenia podstawowych postanowień Konwencji. Nie ulega wątpliwości, że sytuacja konfliktów zbrojnych rodzi takie ryzyko już z założenia. Dowodem dostrzeżenia wyjątkowości tych sytuacji przez Trybunał są decyzje m.in. w sprawach Gruzja przeciwko Rosji (II) (nr 38263/08)³⁹⁸, Ukraina przeciwko Rosji (nr 20958/14)³⁹⁹, Armenia przeciwko Azerbejdżanowi (nr 42521/20)⁴⁰⁰ oraz Armenia przeciwko Turcji (nr 43517/20)⁴⁰¹. Trybunał nakazywał w nich m.in. powstrzymanie się od podejmowania jakichkolwiek środków, w szczególności działań wojskowych, które mogłyby pociągać za sobą naruszenie praw ludności cywilnej wynikających z Konwencji, w tym narażanie ich życia i zdrowia, oraz do przestrzegania zobowiązań wynikających z Konwencji⁴⁰², w szczególności w odniesieniu do art. 2 i 3 Konwencji⁴⁰³.

Z racji tego, że w centrum niniejszego opracowania są sprawy dotyczące działań rosyjskich w Ukrainie od 2022 r., warto podkreślić, że również w momencie wybuchu wielkoskalowej agresji w 2022 r. doszło do złożenia do Trybunału wniosków o zastosowanie środków tymczasowych, co zainicjowało tym samym w pierwszych dniach wojny

---

397 Wskazówki praktyczne dotyczące wniosków o zastosowanie środków tymczasowych (reguła 39 Regulaminu ETPCz), < https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/pd_interim_measures_eng >, dostęp: 11 sierpnia 2025 r.

398 Decyzja ETPCz z 12 sierpnia 2008 r. o zastosowaniu środka tymczasowego w sprawie Gruzja przeciwko Rosji (II), skarga nr 38263/08.

399 Decyzja ETPCz z 13 marca 2014 r. o zastosowaniu środka tymczasowego w sprawie Ukraina przeciwko Rosji, skarga nr 20958/14.

400 Decyzja ETPCz z 29 września 2020 r. o zastosowaniu środka tymczasowego w sprawie Armenia przeciwko Azerbejdżanowi, skarga nr 42521/20.

401 Decyzja ETPCz z 6 października 2020 r. o zastosowaniu środka tymczasowego w sprawie Armenia przeciwko Turcji, skarga nr 43517/20.

402 Decyzja ETPCz z 13 marca 2014 r. o zastosowaniu środka tymczasowego w sprawie Ukraina przeciwko Rosji, skarga nr 20958/14; decyzja ETPCz z 29 września 2020 r. o zastosowaniu środka tymczasowego w sprawie Armenia przeciwko Azerbejdżanowi, skarga nr 42521/20.

403 Decyzja ETPCz z 12 sierpnia 2008 r. o zastosowaniu środka tymczasowego w sprawie Gruzja przeciwko Rosji (II), skarga nr 38263/08.

postępowania przed Trybunałem (zarówno w ramach postępowań między państwowych, jak i indywidualnych).

Już 28 lutego 2022 r. rząd ukraiński złożył do Trybunału wnioszek o zastosowanie środków tymczasowych i nakazanie rządowi Federacji Rosyjskiej określonych działań w związku z „masowymi naruszeniami praw człowieka popełnianymi przez wojska rosyjskie w trakcie agresji wojskowej przeciwko suwerennemu terytorium Ukrainy”⁴⁰⁴. W decyzji wydanej 1 marca 2022 r., zgodnie z komunikatem prasowym, Prezes Trybunału wskazał, że zastosowanie reguły 39 jest zasadne, biorąc pod uwagę „obecne działania wojskowe, które rozpoczęły się 24 lutego 2022 r. w różnych częściach Ukrainy Trybunał odnotowuje realne i ciągle ryzyko poważnych naruszeń praw ludności cywilnej wynikających z Konwencji, w szczególności z art. 2 (prawo do życia), 3 (zakaz tortur i niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania) i 8 (prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego) Europejskiej Konwencji Praw Człowieka”⁴⁰⁵. Z tego względu Trybunał postanowił „w interesie stron i prawidłowego przebiegu postępowania przed nim, wskazać rządowi Rosji, aby powstrzymał się od ataków wojskowych na ludność cywilną i obiekty cywilne, w tym pomieszczenia mieszkalne, pojazdy ratunkowe i inne szczególnie chronione obiekty cywilne, takie jak szkoły i szpitale, oraz aby niezwłocznie zapewnił bezpieczeństwo placówek medycznych, personelu i pojazdów ratunkowych na terytorium atakowanym lub oblężonym przez wojska rosyjskie”⁴⁰⁶. Ponadto rząd Federacji Rosyjskiej został poproszony o jak najszybsze poinformowanie Trybunału o środkach podjętych w celu zapewnienia pełnej zgodności z Konwencją. Trybunał postanowił również niezwłocznie powiadomić o powyższych środkach tymczasowych Komitet Ministrów Rady Europy zgodnie z regułą 39 § 2 Regulaminu Trybunału⁴⁰⁷.

O kolejnych środkach tymczasowych w związku z działaniami wojennymi rozpoczętymi 24 lutego 2022 r. w Ukrainie Trybunał poinformował 4 marca 2022 r. Były one konsekwencją wniosków o zastosowanie środków tymczasowych złożonych przez osoby fizyczne przeciwko rządowi Federacji Rosyjskiej. Zgodnie z komunikatem Trybunału

---

404 *The European Court grants...*

405 *The European Court grants...*

406 *The European Court grants...*

407 *The European Court grants...*

wnioskodawcami były osoby, które schroniły się w schronach, domach i innych budynkach, obawiając się o swoje życie z powodu trwającego ostrzału i strzelaniny, bez lub z ograniczonym dostępem do żywności, opieki zdrowotnej, wody, urządzeń sanitarnych, energii elektrycznej i innych wzajemnie połączonych usług niezbędnych do przetrwania, potrzebujące pomocy humanitarnej i bezpiecznej ewakuacji⁴⁰⁸. W świetle powyżej wskazanego środka zastosowanego 1 marca 2022 r. Prezes Trybunału postanowił, że ten środek tymczasowy będzie obejmował „wszelkie wnioski złożone przez osoby należące do powyższej kategorii osób cywilnych, które przedstawiają wystarczające dowody wskazujące, że grozi im poważne i bezpośrednie ryzyko nieodwracalnego naruszenia ich integralności fizycznej i/lub prawa do życia (zob. *Lisnyy przeciwko Ukrainie i Rosji* (dec.), nr 5355 /15, 44913/15 i 50853/15, §§ 25–30, 5 lipca 2016 r.)”⁴⁰⁹.

Przytoczone powyżej decyzje dotyczyły początkowych środków ogłoszonych przez Trybunał, ale nie zakończyły one działań zarówno rządowych, jak i indywidualnych skarżących zmierzających do zabezpieczenia ich sytuacji i podstawowych praw i wolności. We wniosku z 16 marca 2022 r. i w kolejnych pismach z 28 marca 2022 r. rząd Ukrainy zażądał od Trybunału wskazania rządowi Federacji Rosyjskiej, że:

- a. nie wolno mu używać żadnej formy broni zakazanej, w tym broni nuklearnej, chemicznej ani biologicznej oraz stosować dalszych nieodróżnicowanych ataków zbrojnych, ani żadnej formy użycia siły, które mogłyby nieproporcjonalnie wpłynąć na ludność cywilną,
- b. nie może podejmować żadnych działań, które mogłyby zagrozić bezpieczeństwu ukraińskich obiektów jądrowych – czy to poprzez atak, odcięcie dostaw energii czy inne środki – oraz że powinien zapewnić ochronę podstawowych praw wszystkich pracowników przetrzymywanych na terenie tych obiektów,
- c. powinien natychmiast zaprzestać operacji prowadzonych przez rosyjskie siły lub agentów, których celem są zamachy, porwania lub zaginięcia przywódców cywilnych Ukrainy i innych obywateli ukraińskich.

Rząd Ukrainy zwrócił się także do Trybunału o wydanie decyzji zobowiązującej Rosję do natychmiastowego zabezpieczenia podstawowych

408 *Decision...*

409 *Decision...*

praw następujących ukraińskich urzędników porwanych przez rosyjskich agentów między 11 a 13 marca 2022 r.:

- a. Wójta wsi Nikolske – Wasyla Mitki,
- b. Burmistrza Dniprorudnego – Jewhena Matwijewa,
- c. Przewodniczącego Rady Rejonu Melitopolskiego – Siergieja Pryjmy.

Ponadto rząd Ukrainy zażądał, aby Federacja Rosyjska zapewniła cywilnej ludności:

- a. swobodny dostęp do bezpiecznych tras ewakuacyjnych zatwierdzonych przez rząd Ukrainy,
- b. dostęp do opieki zdrowotnej, żywności i innych podstawowych artykułów,
- c. szybki i nieograniczony transport pomocy humanitarnej i możliwość przemieszczania się pracowników organizacji humanitarnych,
- d. oraz aby trasy ewakuacyjne umożliwiały cywilom schronienie się na bezpiecznych obszarach Ukrainy lub w krajach trzecich – z wyłączeniem Federacji Rosyjskiej i Białorusi.

W komunikacie z 1 kwietnia 2022 r. Trybunał potwierdził środek tymczasowy z 1 marca 2022 r., na mocy którego, jak wskazano powyżej, nakazał rządowi Federacji Rosyjskiej, aby powstrzymał się od ataków wojskowych na ludność cywilną i obiekty cywilne, w tym pomieszczenia mieszkalne, pojazdy ratunkowe i inne szczególnie chronione obiekty cywilne takie jak szkoły i szpitale oraz aby niezwłocznie zapewnił bezpieczeństwo placówek medycznych, personelu i pojazdów ratunkowych na terytorium atakowanym lub oblężonym przez wojska rosyjskie. Trybunał zaznaczył, że tak określony środek tymczasowy obejmuje „wszelkie ataki na ludność cywilną, w tym z użyciem jakiegokolwiek formy zakazanej broni, środki wymierzone w konkretną ludność cywilną ze względu na jej status, a także niszczenie obiektów cywilnych znajdujących się pod kontrolą sił rosyjskich”⁴¹⁰. Trybunał odwołał się również do środka tymczasowego ogłoszonego 4 marca 2022 r., zgodnie z którym Rosja powinna wywiązywać się ze zobowiązań konwencyjnych, w szczególności w odniesieniu do art. 2, 3 i 8 EKPC, co powinno wiązać się z zapewnieniem ludności cywilnej niezakłóconego dostępu do bezpiecznych dróg ewakuacji, opieki zdro-

---

410 *Expansion...*

wotnej, żywności i innych podstawowych dostaw, szybkiego i nieograniczonego przepływu pomocy humanitarnej oraz przemieszczania się pracowników organizacji humanitarnych⁴¹¹.

Przytoczone powyżej decyzje i sposób działania zarówno Trybunału, jak i stron skłaniają do sformułowania wstępnych wniosków, ale i dalszych pytań. Po pierwsze, warto podkreślić przekonanie i wiarę państw oraz skarżących w kompetencję Trybunału w dobie konfliktów zbrojnych oraz w ochronę, którą może Trybunał im zagwarantować w tym szczególnym czasie, co może być rozpatrywane w kategoriach zaufania do tej instytucji, jak również jej obecnej pozycji oraz autorytetu na forum europejskim. Dowodem tego jest zarówno złożenie pierwotnych wniosków, jak i utrzymywanie stałego dialogu z Trybunałem w kolejnych tygodniach. Po drugie, istotne jest podkreślenie szybkości działania Trybunału w tego typu sprawach, zarówno w sprawach dotyczących środków tymczasowych (w ogólności), jak i w szczególności w wypadku wniosków dotyczących działań wojennych. Przedstawione powyżej najnowsze sprawy dowodzą, że ten czas wynosi maksymalnie kilka dni. Po trzecie, trzeba zauważyć sposób skonstruowania decyzji na podstawie reguły 39 Regulaminu ETPCz i ich stanowczy charakter w odniesieniu do zagwarantowania podstawowych praw człowieka, jak również ich coraz konkretniejszy sposób sformułowania (w porównaniu z wcześniejszymi komunikatami)⁴¹².

Dla dokonania oceny, jaką rolę Trybunał odgrywa dla ochrony praw człowieka w dobie konfliktów zbrojnych za pomocą środków tymczasowych, powyższe wnioski nie są jednak wystarczające, gdyż nie dotyczą one najważniejszego zagadnienia, jakim jest bez wątpienia efektywność tego typu środków i ich skuteczność w praktyce (zarówno z perspektywy jednostek, państw, jak i ogólnych założeń systemu konwencyjnego).

W literaturze naukowej i tworzonej przez praktyków podnosi się wątpliwości co do efektywności środków tymczasowych w okresie konfliktów zbrojnych. Podstawą do formułowania takich wniosków są zarówno doświadczenia wynikające z decyzji dotyczących wielkoskalowej agresji

---

411 *Expansion...*

412 Warto podkreślić, że źródłem informacji o decyzjach na podstawie reguły 39 Regulaminu ETPCz są jedynie komunikaty prasowe przygotowywane przez Sekretariat Trybunału. Opinia publiczna (inaczej niż w wypadku skarg) nie ma możliwości zapoznania się z całością i dokładną treścią tych decyzji.

rosyjskiej w Ukrainie, jak i wcześniejszej praktyki Trybunału i państw członkowskich Rady Europy.

W pierwszej kolejności eksperci podnoszą jednak symboliczne znaczenie decyzji wydawanych na podstawie reguły 39 Regulaminu ETPCz w kontekście konfliktów zbrojnych. Wskazują, że:

Pomimo świadomości małej skuteczności i efektywności środków tymczasowych w sprawach konfliktów wciąż w dyskusji naukowej podnosi się, że jeśli sąd międzynarodowy, taki jak Europejski Trybunał Praw Człowieka, może skorzystać ze swojego autorytetu – jakiegokolwiek autorytetu, który może mieć – aby wskazać (czy to w kategoriach abstrakcyjnych) kierunek pokoju i poszanowania podstawowych praw człowieka jako środka do (próby) złagodzenia intensywności i konsekwencji wojny, wówczas środki tymczasowe są mile widziane. Nawet najmniejszy wkład jest mile widziany i rzeczywiście bardzo potrzebny⁴¹³.

Paweł Wiliński podnosi, że z punktu widzenia szerszej perspektywy, tj. ze strony „społeczności międzynarodowej i innych państw – środki tymczasowe nałożone przez ETPC stanowią silny argument za bezstronnym i bezstronnym ściganiem zbrodni podlegających jurysdykcji uniwersalnej i zdefiniowanych w międzynarodowym prawie karnym jako zbrodnie przeciwko ludzkości, zbrodnie wojenne i przede wszystkim zbrodnie agresji (podczas gdy ludobójstwo jest bardziej wątpliwe)⁴¹⁴.

To szersze znaczenie nie przysłania jednak prób oceny efektywności środków tymczasowych w praktyce. W tym kontekście przedstawiciele doktryny wskazują, że na efektywność środków tymczasowych ma wpływ z jednej strony sposób ich sformułowania przez Trybunał, a z drugiej model ich wykonywania. W kontekście pierwszego zagadnienia wielu autorów podnosiło dotychczas zbyt ogólnikowe i niejednoznaczne formułowanie decyzji, zwłaszcza w przypadku środków stosowanych w postępowaniach międzypaństwowych⁴¹⁵. W odniesieniu do aspektu egzekucyjnego w literaturze wskazuje się, że ETPCz nie ma uprawnień do wykonywania (w sensie bezpośrednim) środków tymczasowych i chociaż mają one charakter prawny, to nadzór nad ich wykonaniem leży bezpośrednio w gestii Komitetu Ministrów i Rady Europy. W związku z tym ma on głównie charakter polityczny⁴¹⁶.

413 V.P. Tzevelekos, *On the value...*

414 P. Wiliński, *What are...*, s. 22–24.

415 V.P. Tzevelekos, *On the value...*

416 P. Wiliński, *What are...*, s. 22–24.

Można więc przyjąć, że z jednej strony brak związania proceduralnego Trybunału w ramach procedury środków tymczasowych decyduje o ich skuteczności – uproszczenie proceduralne bez wątplenia wpływa na szybkość procedowania ze strony Trybunału i ułatwia też skarżącym przygotowanie dokumentów dla Trybunału, z drugiej strony jest też jego słabością, gdyż nie określa sposobu konstruowania decyzji, a brak publicznej publikacji całości decyzji wraz z uzasadnieniem utrudnia poznanie dokładnej argumentacji Trybunału.

Na koniec, ze względu na koncentrację uwagi na sprawach dotyczących postępowań przeciwko Rosji, nie można nie wspomnieć o tym, że środek tymczasowy nałożony przez ETPCz w związku z wielkoskalową inwazją i brak jego realizacji był jednym z argumentów prawnych i instrumentów prowadzących do decyzji o wydaleniu Federacji Rosyjskiej⁴¹⁷ z Rady Europy⁴¹⁸, co pokazuje szersze znaczenie tej procedury dla całej społeczności europejskiej i osób żyjących na terenach objętych konfliktem⁴¹⁹.

2. Skargi międzypaństwowe jako element budowania pokoju w Europie

Jak już wykazało powyższe zestawienie środków tymczasowych, jednym z elementów systemu ochrony praw człowieka, który ma podstawowe znaczenie w kontekście tematu książki, czyli ochrony praw człowieka w dobie konfliktów zbrojnych, jest możliwość składania skarg międzypaństwowych. Jest to zagadnienie, które nie jest często kojarzone z Europejskim Trybunałem Praw Człowieka i któremu w literaturze przedmiotu poświęca się zdecydowanie mniej uwagi. Trybunał jest bowiem postrzegany zarówno w debacie publicznej, jak i prawnej głównie jako instytucja, do której swoje zarzuty przeciwko państwom kierują jednostki. Takie postrzeganie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka jest uzasadnione nie tylko podstawowymi założeniami systemu

417 P. Wiliński, *What are...*, s. 22–24.

418 16 marca 2022 r. Komitet Ministrów Rady Europy, powołując się na art. 8 Statutu Rady Europy, podjął decyzję o zakończeniu członkostwa Federacji Rosyjskiej w tej organizacji. Na mocy przyjętej rezolucji członkostwo Rosji zostało natychmiastowo zakończone. *The European Court of Human...*

419 Opinia Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy nr 300 (2022), < <https://pace.coe.int/en/files/29885/html> >, dostęp: 11 sierpnia 2025 r.; Decyzja Komitetu Ministrów Rady Europy z dn. 16 marca 2022 r. „Konsekwencje agresji Federacji Rosyjskiej wobec Ukrainy”, CM/Del/Dec(2022)1428ter/2.3.

konwencyjnego, ale również dotychczasowymi statystykami. Zgodnie z danymi Trybunału aktualnymi na lipiec 2025 r. do tej pory złożono nieco ponad 30 skarg w ramach tej procedury⁴²⁰. Liczba ta w zestawieniu z liczbą skarg indywidualnych jest więc niewielka⁴²¹. Znaczenia postępowań międzypaństwowych nie można jednak rozpatrywać tylko z perspektywy statystycznej⁴²². Tego, iż procedura międzypaństwowa została umieszczona w Konwencji przed regulacją dotyczącą skargi indywidualnej, może być interpretowane jako wyraz przekonania, że mechanizm ten posiada obecnie szczególną rolę w ramach systemu ochrony praw człowieka ustanowionego przez Konwencję.

W kontekście tematyki niniejszego opracowania zasadnicze znaczenie ma to, że skargi międzypaństwowe bez wątpienia inicjują postępowania przed strasburskim Trybunałem, w których centrum znajdują się prawa podstawowe ludności cywilnej w dobie konfliktów zbrojnych.

Możliwość zainicjowania postępowania międzypaństwowego przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka przewiduje obecnie bezpośrednio art. 33 Konwencji, w którym wskazano, że: „Każda z Wysokich Układających się Stron może wnieść skargę do Trybunału, jeśli uważa, że inna Wysoka Układająca się Strona naruszyła postanowienia Konwencji lub jej protokołów”⁴²³.

Szczegółowo procedurę składania skarg międzypaństwowych określa natomiast Regulamin ETPCz. Zgodnie z regułą 46:

Każda Umawiająca się Strona lub Strony zamierzające wnieść sprawę do Trybunału na podstawie artykułu 33 Konwencji składa w Sekretariacie wniosek zawierający:

- (a) nazwę Układającej się Strony, przeciwko której wnoszona jest skarga;
- (b) opis stanu faktycznego;
- (c) oświadczenie o domniemanym naruszeniu (naruszeniach) Konwencji oraz odpowiednie argumenty;
- (d) oświadczenie o zgodności z kryteriami dopuszczalności (wyczerpanie krajowych środków odwoławczych oraz
- (d) oświadczenie o zgodności z kryteriami dopuszczalności (wyczerpanie krajowych środków odwoławczych i termin) określonymi w Artykule 35 § 1 Konwencji;

420 *Q & A on Inter-State...*

421 Dane statystyczne dotyczące działalności Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, < <https://www.echr.coe.int/statistical-reports> >, dostęp: 11 sierpnia 2025 r.

422 E. Bates, w: *Inter-State...*, s. 16.

423 Artykuł 34 EKPC.

- (e) przedmiot skargi oraz ogólne wskazanie wszelkich roszczeń o słuszne zadośćuczynienie na podstawie artykułu 41 Konwencji w imieniu domniemanej strony lub stron poszkodowanych; oraz
- (f) nazwisko i adres osoby lub osób wyznaczonych na pełnomocnika;
- (g) kopie wszelkich istotnych dokumentów, a także wszelkich innych materiałów dowodowych, w szczególności orzeczeń, sądowych lub pozasądowych, dotyczących przedmiotu wniosku (wraz z tłumaczeniem na jeden z języków urzędowych Trybunału, jeżeli nie są one sporządzone w jednym z tych języków)⁴²⁴.

Z powyższego uregulowania jednoznacznie wynika, że procedura dotycząca skargi międzypaństwowej nie wykazuje obecnie znacznych odrębności w zakresie jej inicjowania od postępowań wszczynanych na wniosek podmiotów indywidualnych i nie przewiduje dalej idących wymagań proceduralnych⁴²⁵.

Bez wątplenia w okresie ostatnich 20 lat ten mechanizm jest stosowany częściej. Ta tendencja wzrostowa jest dostrzegalna zarówno w literaturze, jak i w dyskusji na arenie międzynarodowej⁴²⁶. W literaturze podnosi się, że przyczyn takich sytuacji jest wiele. Po pierwsze, przyjmuje się, że: „zwiększona liczba spraw międzypaństwowych może świadczyć o skuteczności reform Trybunału przeprowadzonych w latach 1994–1998 i 2004–2010. Po drugie, przyczyny wzrostu popularności tego instrumentu upatruje się w rozwinięciu i wyklarowaniu orzecznictwa ETPCz, a także jasna ścieżka postępowania w sprawach międzypaństwowych, potwierdzona ostatnimi decyzjami i wyrokami ETPCz³⁴²⁷. Nie można jednak stracić z pola widzenia sytuacji politycznej i międzypaństwowej w Europie, która również bez wątplenia wpływa na te zmiany statystyczne i jest źródłem nowych skarg międzypaństwowych⁴²⁸.

Jak wynika z dostępnych zestawień, przedmiot rozpatrywanych do tej pory skarg międzypaństwowych jest bardzo zróżnicowany. Większość z nich dotyczyła sytuacji kryzysowych lub konfliktów, w tym konfliktów zbrojnych między Gruzją a Rosją⁴²⁹ oraz między Ukrainą

424 Reguła 46, Regulamin Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dn. 15 września 2025 r., < https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/rules_court_eng >.

425 G. Ulfstein, I. Risini, *Inter-State...*

426 K. Machowich, R. Tabaszewski, *Skarga...*, s. 175–197.

427 K. Machowich, R. Tabaszewski, *Skarga...*, s. 175–197.

428 R. Spano, *Inter-State...*, s. 14.

429 Skarga Gruzja przeciwko Rosji (I), nr 13255/07; skarga Gruzja przeciwko Rosji (II), nr 38263/08; skarga Gruzja przeciwko Rosji (III), nr 61186/09; skarga Gruzja przeciwko Rosji (IV), nr 39611/18.

a Rosją⁴³⁰. Nie jest jednak tak, że wszystkie skargi międzypaństwowe dotyczą sytuacji konfliktów zbrojnych. Wśród dotychczas rozpatrywanych spraw pojawiła się między innymi sprawa Słowenia przeciwko Chorwacji dotycząca postępowania wszczętego przez słoweński bank w celu odzyskania długów należnych od chorwackich spółek⁴³¹.

Zgodnie z danymi aktualnymi na marzec 2025 r. 15 skarg międzypaństwowych jest zawisłych przed Trybunałem⁴³².

Lp.	Oznaczenie stron i postępowania	Data wniesienia skargi
1.	Słowacja przeciwko Belgii, skarga nr 6187/25)	27 lutego 2025 r.
2.	Irlandia przeciwko Zjednoczonemu Królestwu (III), skarga nr 1859/24	17 stycznia 2024 r.
3.	Azerbejdżan przeciwko Armenii (II), skarga nr 39912/22	18 sierpnia 2022 r.
4.	Azerbejdżan przeciwko Armenii (IV), skarga nr 15389/22	24 marca 2022 r.
5.	Azerbejdżan przeciwko Armenii (III), skarga nr 42445/21	24 sierpnia 2021 r.
6.	Azerbejdżan przeciwko Armenii (II), skarga nr 33412/21	29 czerwca 2021 r.
7.	Ukraina przeciwko Rosji (IX), skarga nr 10691/21	19 lutego 2021 r.
8.	Azerbejdżan przeciwko Armenii, skarga nr 47319/20	27 października 2020 r.
9.	Armenia przeciwko Turcji, skarga nr 43517/20	4 października 2020 r.
10.	Armenia przeciwko Azerbejdżanowi, skarga nr 42521/20	27 września 2020 r.
11.	Liechtenstein przeciwko Republice Czeskiej, skarga nr 35738/20	19 sierpnia 2020 r.
12.	Ukraina przeciwko Rosji (VIII), skarga nr 55855/18	29 listopada 2018 r.
13.	Ukraina i Królestwo Niderlandów przeciwko Rosji, skargi nr 8019/16, 43800/14 and 28525/20	13 marca 2014 r.
14.	Ukraina i Królestwo Niderlandów przeciwko Rosji, skargi nr 8019/16, 43800/14, 28525/20	13 marca 2014 r.
15.	Ukraina przeciwko Rosji (dot. Krymu), skarga nr 20958/14	13 marca 2014 r.

Powyższe zestawienie dowodzi, że instrument skargi międzypaństwowej jest stosowany w sytuacjach, w których dochodzi do naruszenia pokoju między państwami i braku możliwości życia jednostek na

430 Skarga Ukraina przeciwko Rosji, nr 49537/14; skarga Ukraina przeciwko Rosji, nr 20958/14 i 38334/18; skarga Rosja przeciwko Ukrainie, nr 36958/21.

431 Skarga Słowenia przeciwko Chorwacji, nr 54155/16.

432 Aktualne dane dostępne są na stronie Trybunału: < <https://www.echr.coe.int/inter-state-applications> >, dostęp: 11 sierpnia 2025 r.

obszarze, na którym ten pokój jest zapewniony⁴³³. Jednak jak wskazywał Robert Spano, rozpatrywanie spraw międzypaństwowych stanowi wyjątkowe wyzwanie dla Trybunału, a także dla państw stron, w szczególności, gdy dotyczą one konfliktów zbrojnych. Jest to wynikiem występowania w nich skomplikowanych kwestii prawnych dotyczących dopuszczalności, jurysdykcji i związków oraz przenikania się Konwencji z międzynarodowym prawem humanitarnym⁴³⁴.

W związku z przedmiotem niniejszego tekstu szczególna uwaga musi zostać zwrócona na sprawy dotyczące Rosji i Ukrainy. Zgodnie z informacjami publikowanymi przez Trybunał od początku 2014 r. do Trybunału wpłynęły zarówno skargi międzypaństwowe, jak i tysiące skarg indywidualnych dotyczących konfliktów w Krymie, Sewastopolu oraz we wschodniej Ukrainie, a także, od 24 lutego 2022 r., dotyczących działań wojskowych na terytorium całej Ukrainy⁴³⁵. Obecnie przed Trybunałem zawisłych jest pięć postępowań międzypaństwowych, które Ukraina zainicjowała przeciwko Rosji.

Ostatnie lata są przełomowe z punktu widzenia postrzegania tego mechanizmu. 25 czerwca 2024 r. Wielka Izba wydała długo wyczekiwany wyrok co do istoty zarzutów w sprawie Ukraina przeciwko Rosji, skargi nr 20958/14 i 38334/18⁴³⁶, która dotyczy konfliktu na Krymie. W wyroku tym Wielka Izba Trybunału jednogłośnie stwierdziła, że doszło do naruszenia art. 2 (prawo do życia), art. 3 (zakaz nieludzkiego lub poniżającego traktowania), art. 5 (prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego), art. 6 (prawo do rzetelnego procesu sądowego), art. 7 (zakaz karania bezprawnie), art. 8 (prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego), art. 9 (wolność wyznania), art. 10 (wolność wyrażania opinii), art. 11 (wolność zgromadzeń), art. 14 (zakaz dyskryminacji) i art. 18 (ograniczenie stosowania ograniczeń praw) Europejskiej Konwencji Praw Człowieka, a także art. 1 Protokołu nr 1 (ochrona mienia), art. 2 Protokołu nr 1 (prawo do nauki) i art. 2 Protokołu nr 4 (wolność przemieszczania się) do Europejskiej Konwencji Praw

---

433 Aktualne dane dostępne są na stronie Trybunału: < <https://www.echr.coe.int/inter-state-applications> >, dostęp: 11 sierpnia 2025 r.

434 R. Spano, *Inter-State...*, s. 15.

435 *Update...*, ECHR (047) 2025.

436 Wyrok ETPCz (Wielka Izba) z 25 czerwca 2024 r. w sprawie Ukraina przeciwko Rosji, skargi nr 20958/14 i 38334/18.

Człowieka⁴³⁷. Trybunał orzekł również jednogłośnie, że Federacja Rosyjska nie wywiązała się ze swoich zobowiązań wynikających z art. 38 (obowiązek zapewnienia niezbędnych udogodnień do rozpatrzenia sprawy) Konwencji. Trybunał również jednogłośnie orzekł, że Rosja musi jak najszybciej podjąć środki w celu bezpiecznego powrotu odpowiednich więźniów przeniesionych z Krymu do zakładów karnych znajdujących się na terytorium Federacji Rosyjskiej⁴³⁸.

12 czerwca 2024 r. Wielka Izba przeprowadziła natomiast rozprawę w sprawach Ukraina i Holandia przeciwko Rosji skargi nr 8019/16, 43800/14, 28525/20 i 11055/22, które dotyczą konfliktu we wschodniej Ukrainie od wiosny 2014 r., zestrzelenia lotu Malaysia Airlines MH17, jak również działań Rosji na terytorium Ukrainy od 24 lutego 2022 r., a które są przedmiotem dużego zainteresowania opinii publicznej (zarówno z punktu widzenia prawnego, jak i politycznego).

Rok 2025 przyniósł rozstrzygnięcie w tej bezprecedensowej sprawie. W wyroku ogłoszonym 9 lipca 2025 r. Wielka Izba Trybunału jednogłośnie orzekła, że w okresie od 11 maja 2014 r. – kiedy rozpoczęły się działania wojenne – do 16 września 2022 r. – kiedy Rosja przestała być stroną Konwencji – miały miejsce systematyczne naruszenia: art. 2 (prawo do życia), art. 3 (zakaz tortur, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania), art. 4 ust. 2 (zakaz pracy przymusowej), art. 5 (prawo do wolności i bezpieczeństwa), art. 8 (prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego), art. 9 (wolność myśli, sumienia i wyznania), art. 10 (wolność wypowiedzi), art. 11 (wolność zgromadzeń i stowarzyszania się), art. 13 (prawo do skutecznego środka odwoławczego) i art. 14 (zakaz dyskryminacji) Konwencji oraz art. 1 (ochrona własności) i 2 (prawo do edukacji) Protokołu nr 1 do Konwencji. Podobnie jak w powyżej wskazanej sprawie Trybunał również w tym wypadku orzekł, że Federacja Rosyjska nie wywiązała się ze swoich zobowiązań wynikających z art. 38 Konwencji, który zobowiązuje państwa do zapewnienia niezbędnych udogodnień do rozpatrzenia sprawy. Trybunał orzekł także, że na podstawie art. 46 EKPC Rosja musi bezzwłocznie zwolnić wszystkie osoby pozbawione wolności przed 16 września 2022 r. na terytorium

---

437 Wyrok ETPCz (Wielka Izba) z 25 czerwca 2024 r. w sprawie Ukraina przeciwko Rosji, skargi nr 20958/14 i 38334/18.

438 Wyrok ETPCz (Wielka Izba) z 25 czerwca 2024 r. w sprawie Ukraina przeciwko Rosji, skargi nr 20958/14 i 38334/18.

okupowanym i nadal przebywające w areszcie rosyjskich władz. Jednocześnie Trybunał wskazał, że Rosja musi bezzwłocznie współpracować w celu ustanowienia międzynarodowego i niezależnego mechanizmu identyfikacji wszystkich dzieci przeniesionych z Ukrainy do Rosji lub na terytoria kontrolowane przez Rosję, aby przywrócić kontakt między dziećmi a ich rodzinami lub opiekunami prawnymi i ostatecznie doprowadzić do ich ponownego połączenia. Biorąc pod uwagę bezprecedensowy charakter sprawy i wielość stwierdzonych naruszeń, Trybunał przyjął, że kwestia zastosowania art. 41, tj. określenia zadośćuczynień nie była w dacie wyrokowania jeszcze gotowa do rozstrzygnięcia. Trybunał uznał, że wszelkie orzeczenia wydane w tym zakresie muszą uwzględniać utworzenie rejestru szkód oraz trwające dyskusje dotyczące przyszłego mechanizmu odszkodowawczego (§ 1650). Uzasadniając swoje stanowisko, Trybunał przypomniał, że w maju 2023 r. Rada Europy utworzyła rejestr szkód spowodowanych agresją Federacji Rosyjskiej wobec Ukrainy, którego celem jest „służenie jako dokumentacja zawierająca dowody i informacje dotyczące roszczeń dotyczących szkód, strat lub obrażeń wyrządzonych wszystkim zainteresowanym osobom fizycznym i prawnym, a także państwu ukraińskiemu (w tym jej władz regionalnych i lokalnych, podmiotów państwowych lub kontrolowanych przez państwo), spowodowanych w dniu 24 lutego 2022 r. lub po tej dacie na terytorium Ukrainy (...) przez międzynarodowo bezprawne działania Federacji Rosyjskiej na terytorium Ukrainy lub przeciwko niej”. Zgodnie ze statutem działalność rejestru ma stanowić pierwszy element przyszłego międzynarodowego mechanizmu odszkodowawczego, który ma zostać ustanowiony na mocy odrębnego instrumentu międzynarodowego we współpracy z Ukrainą (§ 1649). Wielość zarzutów pojawiających się w tych sprawach i czas trwania tych postępowań pokazują złożoność prawną i długotrwałość postępowań wynikających ze skarg międzypaństwowych. Wydawane na ich kanwie rozstrzygnięcia mają jednak wartość symboliczną (zarówno w ujęciu jednostkowym, państwowym, jak i europejskim), kompensacyjną, ale również kształtującą standardy dotyczące obowiązków państw i ich funkcjonariuszy. Postępowania zainicjowane skargami międzypaństwowymi stanowią również szczególną przestrzeń do dyskusji między różnymi podmiotami, są również impulsem do wewnętrznych dyskusji w ramach Rady Europy.

3. Skargi indywidualne dotyczące konfliktów zbrojnych

Nie jest możliwe omówienie przedmiotowego zagadnienia bez zwrócenia uwagi na instrument, jakim jest skarga indywidualna związana ze zdarzeniami, działaniami i zaniechaniami przed, w trakcie konfliktów zbrojnych, jak i po ich zakończeniu. Z dotychczasowej praktyki bez wątplenia wynika, że Trybunał strasburski jest przede wszystkim sądem rozpatrującym indywidualne sprawy i jednostki upatrują w nim nadziei na sprawiedliwość, nawet w tych najcięższych dla nich chwilach⁴³⁹.

Celowo zagadnienie to jest przez autorki wspomniane po instrumencie, jakim jest skarga międzypaństwowa, ponieważ zgodnie z dotychczasową praktyką Trybunału nadrzędne kwestie w sprawie międzypaństwowej są rozstrzygane przed rozstrzygnięciem spraw indywidualnych, w których są podnoszone te same zarzuty lub gdy te zarzuty wynikają z tych samych okoliczności⁴⁴⁰.

Zgodnie z art. 34 Konwencji: „Trybunał może przyjmować skargi każdej osoby, organizacji pozarządowej lub grupy jednostek, która uważa, że stała się ofiarą naruszenia przez jedną z Wysokich Układających się Stron praw zawartych w Konwencji lub jej protokołach”.

Szczegółowo warunki dopuszczalności skargi zostały określone w art. 35 Konwencji, a doprecyzowane w Regulaminie ETPCz. Konwencja nie różnicuje warunków formalnych wniesienia skargi od jej przedmiotu. W związku z tym również w wypadku skarg dotyczących konfliktów zbrojnych Trybunał musi kierować się wymogami określonymi w art. 35 Konwencji. Zgodnie z jego treścią sprawa może być rozpoznana przez Trybunał, gdy została wniesiona po wyczerpaniu przewidzianych w prawie krajowym środków odwoławczych, w terminie 4 miesięcy od daty podjęcia ostatecznej decyzji. Wśród przesłanek negatywnych rozpoznania skargi art. 35 EKPC wskazuje anonimowość skargi, tożsamość istoty sprawy ze sprawą już rozpatrzoną przez Trybunał lub ze sprawą, która została poddana innej międzynarodowej procedurze dochodzenia lub rozstrzygnięcia, i jeśli skarga nie zawiera nowych, istotnych

---

439 Jak wskazano w wyroku ETPCz z 6 września 1978 r. w sprawie *Klass i inni przeciwko Niemcom*, skarga nr 5029/71: „Postanowienia proceduralne Konwencji muszą, z uwagi na fakt, że Konwencja i jej instytucje zostały ustanowione w celu ochrony jednostki, być stosowane w sposób, który służy zapewnieniu skuteczności systemu indywidualnych wniosków”, § 34.

440 *Deklaracja...; Update...*, ECHR (047) 2025.

informacji. Ponadto wskazany przepis precyzuje, że: „Trybunał uznaje za niedopuszczalną każdą skargę indywidualną wniesioną w trybie artykułu 34, jeśli uważa, że: skarga nie daje się pogodzić z postanowieniami Konwencji lub jej Protokołów, jest w sposób oczywisty nieuzasadniona lub stanowi nadużycie prawa do skargi lub skarżący nie doznał znaczącego uszczerbku, chyba że poszanowanie praw człowieka w rozumieniu Konwencji i jej Protokołów wymaga rozpatrzenia przedmiotu skargi”.

Należy jednak zauważyć, że zarówno na podstawie Regulaminu ETPCz, jak i z dotychczasowej praktyki Trybunału można wskazać pewne rozwiązania proceduralne, które mogą znaleźć zastosowanie w wypadku skarg wnoszonych w związku z konfliktami zbrojnymi i szczególnie sytuacją, której dotyczą, jak i położenia skarżących w momencie inicjowania postępowania. Należy tu wspomnieć np. o możliwości przyjęcia skargi pomimo braku spełnienia niektórych wymogów proceduralnych, jak chociażby podpisu na pełnomocnictwie czy też braków w dołączonych dokumentach⁴⁴¹. Jak wskazywali prawnicy przygotowujący skargi do Trybunału, w pierwszych miesiącach po wybuchu wielkoskalowej agresji w Ukrainie często musieli mierzyć się z takimi wyzwaniami jak brak kontaktu z wnioskodawcą przebywającym w niewoli, trudności w komunikacji z krewnymi skarżących, którzy mieszkali za granicą, przeszkody w gromadzeniu dokumentów, które były w dyspozycji skarżących, opóźnienia w uzyskaniu oficjalnych dokumentów, brak wiarygodnych informacji o miejscu przetrzymywania wnioskodawców, trudności w dostępie do materiałów postępowania przygotowawczego prowadzonego przed ukraińskimi organami ścigania⁴⁴². Z tego względu pewna elastyczność proceduralna na pierwszych etapach postępowania jest niezwykle ważna.

Odnosząc przedstawione powyżej rozważania do głównego tematu niniejszej publikacji, należy wskazać, że zgodnie z najnowszym komunikatem Trybunału rozpatruje on obecnie łącznie ponad 9 000 skarg złożonych przez osoby fizyczne, które podnoszą, że zostały dotknięte działaniami rosyjskimi na terytorium Ukrainy od lutego 2022 r. Jak wskazuje Trybunał, przedmiot zdecydowanej większości tych indywidualnych

441 Reguła 47² Regulaminu ETPCz.

442 *Justice 24...*, s. 21.

wniosków pokrywa się ze sprawami międzypaństwowymi, które toczą się przed Wielką Izbą⁴⁴³.

Bez wątpienia w momencie ich ogłoszenia wyroki te będą miały szczególne znaczenie dla ofiar naruszeń, ale też będą miały znaczenie dla kształtowania zaufania do Trybunału jako organu, który staje na straży praw człowieka. Z tego względu instrumenty w postaci skargi międzypaństwowej i indywidualnej, jak również poprzedzające je wnioski o zastosowanie środków tymczasowych muszą być traktowane jako środki komplementarne.

4. Interwencje stron trzecich w postępowaniach dotyczących konfliktów zbrojnych

Regulacje określające procedurę przed Trybunałem przewidują również, aby w prowadzonych przed nim postępowaniach miały możliwość udziału osoby i podmioty niebędące stronami i niezwiązane z nimi bezpośrednio⁴⁴⁴. Zgodnie z art. 36 § 2 Konwencji: „Przewodniczący Trybunału może, w interesie wymiaru sprawiedliwości, zaprosić każdą Wysoką Układającą się Stronę, która nie jest stroną w postępowaniu, lub każdą zainteresowaną osobę, inną niż osoba skarżąca, do przedkładania pisemnych uwag i do uczestnictwa w rozprawach”⁴⁴⁵.

W Deklaracji Kopenhaskiej podkreślono, że zaangażowanie interwenientów w prowadzone postępowania może stanowić sposób na wzmocnienie autorytetu i skuteczności systemu Konwencji⁴⁴⁶. Takie podejście do zaangażowania szerszego grona podmiotów jest też wyrażane w doktrynie.

443 *Update...*, ECHR (047) 2025.

444 Należy zaznaczyć, że art. 36 ust. 1 EKPC wskazuje: „1. We wszystkich sprawach rozpatrywanych przez Izbę lub Wielką Izbę Wysoka Układająca się Strona, której obywatelom jest skarżący, ma prawo do przedkładania pisemnych uwag i do uczestnictwa w rozprawach”. Jest to więc szczególna podstawa do udziału w postępowaniu państwa strony Konwencji.

445 Dodatkowo interwencje stron trzecich przewiduje art. 3 Protokołu nr 16 do EKPC, który to pozwala sądom najwyższym państw stron na zwracanie się do ETPCz z wnioskiem o wydanie opinii doradczej w kwestiach zasadniczych związanych z interpretacją lub praktycznym zastosowaniem praw i wolności określonych w Konwencji lub jej protokołach.

446 *Deklaracja...*

Chociaż z literalnego brzmienia niniejszej regulacji wynika, że inicjatywa udziału podmiotu interweniującego należy do Przewodniczącego, to w świetle dotychczasowej praktyki Trybunału, ale i rozwiązań przewidzianych w Regulaminie, każda zainteresowana osoba lub podmiot może z własnej inicjatywy zwrócić się do Trybunału z wnioskiem o dopuszczenie go do przedstawienia swoich uwag. Z perspektywy przedmiotu niniejszego opracowania istotne jest wskazanie, że podmiotem interweniującym może być również państwo strona Konwencji. Katalog podmiotów, które mogą skorzystać z tego uprawnienia, nie jest jednak zamknięty. W tej roli występują w postępowaniu przed Trybunałem organizacje pozarządowe, organizacje międzynarodowe, ośrodki uniwersyteckie, eksperci czy też organy ochrony praw człowieka. Podmiotami interweniującymi mogą być też państwa, które nie są członkami systemu konwencyjnego, ale muszą one w takim wypadku wykazać uzasadniony powód swojego udziału w postępowaniu⁴⁴⁷.

Zgodnie z interpretacją przyjmowaną przez Trybunał przesłanka „interesu wymiaru sprawiedliwości”, która warunkuje dopuszczenie strony trzeciej do udziału w postępowaniu, nie jest rozumiana jako „posiadanie bezpośredniego lub nawet pośredniego interesu prawnego związanego ze sprawą”⁴⁴⁸. Ocena spełnienia tego kryterium należy każdorazowo do Trybunału. Trybunał wskazuje, że rola stron trzecich nie sprowadza się do poparcia żądań jednej ze stron, ale polega ona na tym, aby dostarczyć Trybunałowi informacji, które pozwolą mu w sposób najbardziej bezstronny i obiektywny rozstrzygnąć kwestie prawne i faktyczne, które pojawiają się w sprawie⁴⁴⁹.

Udział podmiotu trzeciego w postępowaniu przed Trybunałem zazwyczaj ogranicza się do przedstawienia pisemnego stanowiska⁴⁵⁰. Wyjątkowo Przewodniczący Izby może zgodzić się na udział strony trzeciej w rozprawie i zaprezentowanie ustnego oświadczenia⁴⁵¹. Z punktu widzenia obserwacji tego procesu istotne jest wskazanie, że Trybunał nie publikuje w publicznie dostępnych dokumentach stanowisk stron trzecich. Natomiast opis ich przedmiotu oraz krótkie streszczenie

447 *Third-party...*, pkt 9.

448 *Third-party...*, pkt 5 i 6.

449 *Third-party...*, pkt 5 i 6.

450 Artykuł 44 § 5 i 6 Regulaminu ETPCz.

451 *Third-party...*

argumentacji zazwyczaj pojawia się w końcowym rozstrzygnięciu. Organizacje pozarządowe lub eksperci w wielu przypadkach upubliczniają swoje oświadczenia we własnym zakresie.

Znaczenie przedmiotowej regulacji dotyczącej udziału różnych aktorów w postępowaniu przed Trybunałem znajduje potwierdzenie w aktualnej praktyce Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, w tym w postępowaniach prowadzonych przed Wielką Izbą Trybunału w sprawach przeciwko Federacji Rosyjskiej. Przykładem jest postępowanie w połączonych sprawach Ukraina i Królestwo Niderlandów przeciwko Rosji, skargi nr 8019/16, 43800/14, 28525/20, 11055/22. Postępowania te zostały wszczęte na podstawie skarg dotyczących działań wojskowych w Ukrainie od 24 lutego 2022 r.⁴⁵², konfliktu we wschodniej Ukrainie, który rozpoczął się w 2014 r.⁴⁵³, a także zestrzelenia samolotu Malaysia Airlines MH17⁴⁵⁴. Ich przedmiotem są zarzuty dotyczące poważnych naruszeń praw człowieka, w tym prawa do życia, zakazu tortur, wolności osobistej, swobody poruszania, poszanowania życia prywatnego, prawa własności⁴⁵⁵. Jak wskazuje się w dyskusjach naukowych, jest to jedno z najbardziej złożonych i doniosłych prawnie oraz politycznie postępowań, jakie kiedykolwiek były rozpatrywane przez Trybunał, co wynika przede wszystkim z ich przedmiotu, zakresu zarzucanych naruszeń, ale też z tego, że Rosja nie bierze już udziału w postępowaniu⁴⁵⁶. Znaczenie tej sprawy odzwierciedla też chęć do wyrażenia stanowisk w jego ramach przez inne podmioty niż tylko strony, co umożliwiając opisane powyżej procedury.

Na etapie postępowania merytorycznego dwadzieścia sześć państw członkowskich Rady Europy złożyło wnioski o dopuszczenie do udziału w postępowaniu i uzyskało zgodę na przedłożenie oświadczeń w formie pisemnej. Były to Austria, Belgia, Bułgaria, Chorwacja, Czechy, Dania, Estonia, Finlandia, Francja, Niemcy, Islandia, Irlandia, Włochy, Łotwa, Litwa, Luksemburg, Królestwo Niderlandów, Norwegia, Polska, Portugalia, Rumunia, Słowacja, Słowenia, Hiszpania, Szwecja, Zjednoczone Królestwo⁴⁵⁷. Taka sytuacja jest niewątpliwie sytuacją

452 Skarga Ukraina przeciwko Rosji, nr 11055/22.

453 Skargi Ukraina przeciwko Rosji, nr 8019/16, 43800/14.

454 Skarga Królestwo Niderlandów przeciwko Rosji, nr 28525/20.

455 *Grand...*

456 M. Milanovic, *The Mariupol...*

457 *Update...*, ECHR 082 (2023).

wyjatkową w historii Trybunału. Warte podkreślenia jest, że państwa te złożyły wspólne stanowisko w tych postępowaniach⁴⁵⁸. Część państw zdecydowała się również na przedstawienie dodatkowych oświadczeń. Wszystkim zainteresowanym państwom umożliwiono także wyrażenie ustnych stanowisk podczas rozprawy przed Wielką Izbą, która odbyła się w czerwcu 2024 r. Udzielając zgody, Trybunał zaznaczył, że ich stanowiska powinny odnosić się do kwestii dotyczących sprawy nr 11055/22, co wynika z momentu złożenia ich wniosków i daty dołączenia do sprawy. Wspólne stanowisko dwudziestu sześciu państw podczas rozprawy przedstawiła przedstawicielka rządu norweskiego⁴⁵⁹. Ponadto z możliwości zaprezentowania swoich dodatkowych stanowisk skorzystała Polska i Wielka Brytania⁴⁶⁰.

W swoich stanowiskach państwa wskazały, że:

popierają pociągnięcie Federacji Rosyjskiej do odpowiedzialności za wszelkie naruszenia prawa międzynarodowego. Interweniujące Rządy popierają wysiłki zmierzające do pociągnięcia Federacji Rosyjskiej oraz jej polityków i personelu wojskowego do odpowiedzialności, zgodnie z obowiązującymi międzynarodowymi ramami prawnymi, za agresję Federacji Rosyjskiej z naruszeniem art. 2 (4) Karty Narodów Zjednoczonych („Karta NZ”), co Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych potępiło w najostrzejszych słowach w swojej rezolucji A/RES/ES-11/1, oraz za naruszenia międzynarodowego prawa humanitarnego („MPH”) popełnione przez siły rosyjskie⁴⁶¹.

W podsumowaniu obserwacji podkreślono, że: „Interweniujące Rządy ponawiają swoje niezachwiane poparcie dla suwerenności, niezależności i integralności terytorialnej Ukrainy w jej międzynarodowo uznanych granicach oraz potępiają rażące naruszenia prawa międzynarodowego popełnione przez Federację Rosyjską”. W przedstawionym oświadczeniu państwa interweniujące szczegółowo opisały reakcję społeczności międzynarodowej, w tym w szczególności Rady Europy i ONZ na wielkoskalową inwazję ze strony Rosji. Państwa interweniujące przedstawiły również swoje rozważania dotyczące jurysdykcji

458 Warto podkreślić, że taką prośbę sformułował też do interweniujących państw ETPCz, wskazując, że prosi o skoordynowanie swoich prac i przedłożenie Trybunałowi, w miarę możliwości, wspólnych pisemnych oświadczeń – *Update...*, ECHR 082 (2023).

459 *Grand...*

460 *Grand...*

461 Wspólne stanowisko 26 państw w sprawie Ukraina i Królestwo Niderlandów przeciwko Rosji, skargi nr 8019/16, 43800/14, 28525/20 i 11055/22 – M. Milanovic, *The Mar-iupol...*

Trybunału w kontekście brzmienia i interpretacji art. 1 Konwencji. Państwa interweniujące znaczną część swojego stanowiska poświęciły też relacji między międzynarodowym prawem humanitarnym a Konwencją w odniesieniu do międzynarodowych konfliktów zbrojnych. W kontekście do drugiego zagadnienia interwenienci wskazali, że: „w każdym przypadku art. 3 Konwencji i przepisy Międzynarodowego Prawa Humanitarnego wzajemnie się uzupełniają. Oba wymagają w sposób ogólny ludzkiego traktowania i warunków dla osób zatrzymanych, a w konsekwencji zakazują wszelkich aktów tortur lub złego traktowania osób zatrzymanych”⁴⁶². Ponadto podkreślili, że ich zdaniem:

w każdym razie, jeśli pewne zachowanie, które jest niezgodne z Konwencją, stanowi również naruszenie MPH, w tym zbrodnie wojenne, takie zachowanie oczywiście wykracza poza zakres tego, co jest dozwolone przez MPH. W związku z tym żadna norma MPH nie stoi na przeszkodzie stwierdzeniu naruszenia Konwencji w takim przypadku. (...) Pozwane Państwo nie może jedynie twierdzić, że przestrzega MPH, aby oprzeć się stwierdzeniu naruszenia Konwencji w odniesieniu do zachowania, które jest niezgodne z Konwencją. Konieczne byłoby ustalenie, że jego postępowanie w konkretnej sytuacji było zgodne z odpowiednimi zasadami MPH mającymi zastosowanie w danej sprawie, w szczególności z zasadami rozróżnienia i proporcjonalności oraz że podjęto niezbędne środki ostrożności w odniesieniu do użycia siły i że osoby chronione były traktowane zgodnie ze standardami MPH⁴⁶³.

Do udziału w postępowaniu dopuszczono również podmioty uniwersyteckie oraz organizacje pozarządowe – które przedstawiły opinie *amicus curiae*. Wśród nich znalazły się: Genewska Akademia Międzynarodowego Prawa Humanitarnego i Praw Człowieka (w odniesieniu do postępowania nr 11055/22), Centrum Praw Człowieka Uniwersytetu w Nottingham oraz Fundacja na rzecz Katastrofy Lotniczej MH17. Stanowisko w postępowaniu zainicjowanym przez rząd holenderski złożył również rząd kanadyjski. Podobnie jak w wypadku interweniujących państw, podmioty te skoncentrowały swoje uwagi na zagadnieniach dotyczących: eksterytorialnego stosowania EKPC w międzynarodowym konflikcie zbrojnym, relacji między EKPC a międzynarodowymi normami prawnymi regulującymi odwołanie się do siły zbrojnej między

462 Wspólne stanowisko 26 państw w sprawie Ukraina i Królestwo Niderlandów przeciwko Rosji, skargi nr 8019/16, 43800/14, 28525/20 i 11055/22.

463 Wspólne stanowisko 26 państw w sprawie Ukraina i Królestwo Niderlandów przeciwko Rosji, skargi nr 8019/16, 43800/14, 28525/20 i 11055/22.

państwami, wzajemnego oddziaływania między EKPC a międzynarodowym prawem humanitarnym⁴⁶⁴.

Z uprawnienia do działania jako strony trzecie skorzystali również indywidualni skarżący – w czterech postępowaniach prowadzonych przed Trybunałem występują krewni osób, które zginęły w katastrofie MH17⁴⁶⁵.

W wyroku wydanym w lipcu 2025 r., po rozpoznaniu tej sprawy, Trybunał szczegółowo podsumował stanowiska stron trzecich, szczególnie w zakresie jurysdykcji Trybunału oraz relacji między systemem konwencyjnym a międzynarodowym prawem humanitarnym.

Podsumowując, w doktrynie podnosi się, że taka forma zaangażowania państw członków Rady Europy w postępowania przed Trybunałem dotyczące konfliktów zbrojnych pełni kilka istotnych funkcji – od tych bardziej symbolicznych do tych praktyczniejszych⁴⁶⁶. Po pierwsze, w odniesieniu do przytoczonych powyżej spraw należy wskazać, że interwencji symbolicznie wyrażają solidarność z Ukrainą, zarazem wykonując funkcję strażników konwencyjnego systemu i konwencyjnych wartości. Tym samym realizują główne założenie Rady Europy, że to właśnie na państwach stronach spoczywa główna odpowiedzialność za zapewnienie ochrony praw i wolności wyrażonych w EKPC⁴⁶⁷. Po drugie, jak podnoszą J. Batura i I. Risini, swoim udziałem państwa strony Konwencji legitymizują orzeczenie, które w przyszłości wyda Trybunał⁴⁶⁸. Po trzecie, jak wskazują wspomniani autorzy, poprzez złożenie stanowiska w toku postępowania państwa mają możliwość wejścia w dialog z Trybunałem i wyrażania swoich poglądów na temat

464 Opinia *amicus curiae* złożona do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka przez Profesora Marko Milanovic and Associate Professor Sangeeta Shah w imieniu Human Rights Law Centre of the University of Nottingham w postępowaniu w sprawie Ukraina i Królestwo Niderlandów przeciwko Rosji, skargi nr 8019/16, 43800/14, 28525/20; opinia *amicus curiae* złożona do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka przez Geneva Academy of International Humanitarian Law i Human Rights w sprawie Ukraina i Królestwo Niderlandów przeciwko Rosji, skargi nr 8019/16, 43800/14, 28525/20, 11055/22, autorstwa dr Francesco Romani oraz profesora Gloria Gaggioli, < <https://www.geneva-academy.ch/joomlatools-files/docman-files/Third%20party%20intervention%20ECtHR%20Geneva%20Academy.pdf> >, dostęp: 11 sierpnia 2025 r.

465 Sprawa Ayley i inni przeciwko Rosji, skarga nr 25714/16; sprawa Angline i inni przeciwko Rosji, skarga nr 56328/18; sprawa Bakker i inni przeciwko Rosji, skarga nr 22729/19; sprawa Warta i inni przeciwko Rosji, skarga nr 3568/20.

466 J. Batura, I. Risini, *Of Parties...*

467 J. Batura, I. Risini, *Of Parties...*

468 J. Batura, I. Risini, *Of Parties...* Zob. też: *Russia...*

konkretnych zagadnień, które są przedmiotem jego orzecznictwa⁴⁶⁹. Tym samym wpływają na interpretację Konwencji, która w przyszłości może być stosowana do oceny również ich działań lub działań podejmowanych wobec nich przez inne państwa⁴⁷⁰. Rolą organizacji pozarządowych występujących w roli tzw. przyjaciela sądu jest natomiast przede wszystkim dzielenie się z Trybunałem swoją wiedzą praktyczną, którą zdobywają, pomagając pokrzywdzonym i społecznościom oraz monitorując stan przestrzegania praw człowieka. Ich obserwacje często pozwalają spojrzeć na stan faktyczny z szerszej perspektywy. Podobnie jak w wypadku udziału podmiotów państwowych, ich udział również wpływa na legitymację orzeczenia, które zostanie wydane w przyszłości, szczególnie tę społeczną, która przecież w największym zakresie wpływa na autorytet Trybunału w kształtowaniu standardów praw człowieka.

Przedstawiony przykład pokazuje, że regulacja dotycząca udziału strony trzeciej może mieć fundamentalne znaczenie z punktu widzenia sposobu prowadzenia postępowania, liczby argumentów i perspektyw, które w nim się pojawiają. Bez wątplenia może również wpłynąć na ostateczne rozstrzygnięcie, jak i na sposób jego uzasadnienia⁴⁷¹. W wypadku spraw dotyczących konfliktów zbrojnych i odpowiedzialności za związane z nimi naruszenia praw człowieka, są one również kluczowe dla budowania pokoju i fundamentów Rady Europy poprzez wspólny dialog różnych podmiotów, które funkcjonują w ramach systemu konwencyjnego. Szczęólnego charakteru sytuacji nadaje to, że ten dialog odbywa się przed organem sądowym, jakim jest Europejski Trybunał Praw Człowieka, a nie organami politycznymi.

5. Podsumowanie

Przedstawione powyżej procedury w ramach systemu konwencyjnego dowodzą, że chociaż Europejski Trybunał Praw Człowieka był zgodnie z zamierzeniami twórców Konwencji organem przeznaczonym do rozpatrywania spraw w czasach pokoju, to musi obecnie również rozpatrywać sprawy dotyczące bezpośrednio lub pośrednio konfliktów zbrojnych, co sprawia, że kształtuje orzecznictwo i poglądy o wzajemnych

469 J. Batura, I. Risini, *Of Parties...*

470 K. Dzehtsiarou, *Conversations...*, s. 381–401.

471 Zob. K. Dzehtsiarou, *Conversations...*, s. 381–401.

stosunkach między państwami i ich obowiązki względem jednostek w okresie, w którym złamano zasady pokoju.

Jednak, jak słusznie wskazuje się w doktrynie, „żaden następczy mechanizm międzynarodowej ochrony praw człowieka nie jest w stanie zapobiec konfliktom zbrojnym, jednakże może przyczynić się do zidentyfikowania i ewentualnego ukarania sprawców naruszeń praw i wolności jednostki oraz zadośćuczynienia ich ofiarom”⁴⁷². Należy jednak przyjąć, że orzecznictwo Trybunału skłania zarówno państwa członkowskie, jak i społeczność międzynarodową do podejmowania dalszych kroków w budowaniu skutecznych mechanizmów ochrony praw człowieka i wspólnoty państw, w której niepodważalnymi wartościami będą pokój, ochrona praw człowieka i demokracja⁴⁷³.

W kontekście omawianego tekstu istotne jest również dostrzeżenie, że na dorocznej sesji w Luksemburgu 14 maja 2025 r. został zatwierdzony przez Komitet Ministrów Rady Europy formalny proces prawny mający na celu ustanowienie Specjalnego Trybunału przez Radę Europy. Jest to zwieńczenie dyskusji, która rozpoczęła się na forum międzynarodowym tuż po rozpoczęciu inwazji rosyjskiej w 2022 r. Specjalny Trybunał zostanie utworzony w ramach Rady Europy z mandatem do ścigania wysokich rangą przywódców za zbrodnię agresji przeciwko Ukrainie i będzie miał zakres komplementarny do działania Międzynarodowego Trybunału Karnego⁴⁷⁴. Będzie więc pełnił odrębną funkcję od funkcji Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, ale nie ulega wątpliwości, że ustalenia ETPCz będą mogły mieć znaczenie dla postępowań prowadzonych przed nowym organem.

Podsumowując i odpowiadając na pytanie postawione w tytule niniejszego tekstu, należy wskazać, że Europejski Trybunał Praw Człowieka sam nie jest wystarczającym gwarantem pokoju w Europie, a skuteczność jego działań w wielu wypadkach zależy od woli politycznej. Trybunał odgrywa jednak ogromną rolę w budowaniu kultury ochrony praw człowieka i wartości, które kształtują stosunki zarówno wewnętrzne, jak i zewnętrzne w Europie na najsilniejszych fundamentach, jakimi są pokój i demokracja.

472 M. Jastrzębski, *Analiza...*, s. 277.

473 M. Jastrzębski, *Analiza...*, s. 278; P. Grzebyk, *Ochrona...*, s. 75.

474 *Informacja...*

Bibliografia

- Bates E., w: *Inter-State Cases Under The European Convention On Human Rights Experiences And Current Challenges*, Strasbourg 2022.
- Batura J., Risini I., *Of Parties, Third Parties, and Treaty Interpretation: Ukraine v. Russia (X) before the European Court of Human Rights*, „EJIL: Talk!” z 26 września 2022 r., < <https://www.ejiltalk.org/of-parties-third-parties-and-treaty-interpretation-ukraine-v-russia-x-before-the-european-court-of-human-rights/> >, dostęp: 11 sierpnia 2025 r.
- De Koker C., *The European Court of Human Rights' Approach to Armed Conflict and Humanitarian Law: Ivory Tower or Pas de Deux?*, w: *Convergences and Divergences between International Human Rights Law and International Humanitarian Law*, red. P. De Hert, S. Smis, M. Holvoet, Cambridge 2018.
- Decision of the Court on requests for interim measures in individual applications concerning Russian military operations on Ukrainian territory*, komunikat prasowy ETPCz nr ECHR 073 (2022) z 4 marca 2022 r., < <https://hudoc.echr.coe.int/eng-press?i=003-7277548-9913621> >.
- Deklaracja Kopenhaska*, Komitet Ministrów Rady Europy, 12–13 kwietnia 2018 r., < <https://rm.coe.int/copenhagen-declaration/16807b915c> >, dostęp: 11 sierpnia 2025 r.
- Dzheksiarou K., *Conversations with friends: 'friends of the Court' interventions of the state parties to the European Convention on Human Rights*, „Legal Studies” 2023, Vol. 43, Issue 3, wrzesień.
- Expansion of interim measures in relation to Russian military action in Ukraine*, komunikat prasowy ETPCz nr ECHR 116 (2022) z 1 kwietnia 2022 r., < <https://hudoc.echr.coe.int/eng-press?i=003-7300828-9953996> >.
- Garlicki L., *Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych wolności. Komentarz do art. 1–18*, Warszawa 2010.
- Grand Chamber hearing in the case Ukraine and the Netherlands v. Russia*, komunikat prasowy ETPCz z 12 czerwca 2024 r., ECHR 149 (2024), < <https://hudoc.echr.coe.int/eng-press?i=003-7971087-11115679> >.
- Grzebyk P., *Ochrona życia osób cywilnych w czasie konfliktu zbrojnego w świetle orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka*, w: *Wpływ Europejskiej Konwencji Praw Człowieka na systemy ochrony praw człowieka oraz międzynarodowe prawo karne i humanitarne*, red. E. Karska, Warszawa 2013.
- Informacja Rady Europy o Specjalnym Trybunale ds. Zbrodni Agresji przeciwko Ukrainie*, < <https://www.coe.int/en/web/portal/frequently-asked-questions> >, dostęp: 11 sierpnia 2025 r.
- Jastrzębski M., *Analiza funkcjonowania mechanizmu skargi międzypaństwowej*, „Athenaeum. Polskie Studia Politologiczne” 2024, nr 81.
- Justice 24. Report on seeking justice for violations of the European Convention on Human Rights committed by the Russian Federation as a result of the military aggression against the sovereign territory of Ukraine in February 2022*, Warszawa 2023.

- Machowich K., Tabaszewski R., *Skarga międzypaństwowa do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu – potencjalne odrodzenie*, „Przegląd Sejmowy” 2023, nr 1 (174).
- Milanovic M., *The Mariupol Test: Analysing the Briefs of Third States Intervening in Ukraine and the Netherlands v. Russia*, „EJIL: Talk!” z 9 stycznia 2024 r., < <https://www.ejiltalk.org/the-mariupol-test-analysing-the-briefs-of-third-states-intervening-in-ukraine-and-the-netherlands-v-russia/> >.
- Q & A on Inter-State Cases*, dział prasowy ETPCz, lipiec 2025 r., < <https://www.echr.coe.int/inter-state-applications> >, dostęp: 11 sierpnia 2025 r.
- Russia did not appear in Court*, „News ECHR” z 15 grudnia 2023 r., < https://echr.com/russia-did-not-appear-in-court/?utm_source=chatgpt.com >.
- Spano R., *Inter-State Cases Under The European Convention On Human Rights Experiences And Current Challenges*, Strasbourg 2022.
- The European Court grants urgent interim measures in application concerning Russian military operations on Ukrainian territory*, komunikat prasowy ETPCz nr ECHR 068 (2022) z 1 marca 2022 r., < <https://hudoc.echr.coe.int/eng-press?i=003-7272764-9905947> >.
- The European Court of Human Rights decides to suspend the examination of all applications against the Russian Federation*, komunikat prasowy z 16 marca 2022 r., ECHR 092 (2022), < <https://hudoc.echr.coe.int/eng-press?i=003-7287047-9930274> >.
- Third-party intervention under Article 36 § 2 of the Convention or under Article 3, second sentence, of Protocol No. 16*, < https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/pd_third_party_intervention_eng-pdf >, dostęp: 11 sierpnia 2025 r.
- Tzevelekos V.P., *On the value of interim measures by the ecthr on inter-sate disputes*, „strasbourgoobservers.com” z 3 lutego 2021 r., < <https://strasbourgoobservers.com/2021/02/03/on-the-value-of-interim-measures-by-the-ecthr-on-inter-sate-disputes/> >.
- Ulfstein G., Risini I., *Inter-State Applications under the European Convention on Human Rights: Strengths and Challenges*, „EJIL: Talk!” z 24 stycznia 2020 r., < <https://www.ejiltalk.org/inter-state-applications-under-the-european-convention-on-human-rights-strengths-and-challenges/> >.
- Update on applications concerning the conflicts and war in Ukraine*, komunikat prasowy ETPCz nr ECHR (047) 2025 z 17 lutego 2025 r., < <https://hudoc.echr.coe.int/fre-press?i=003-8159585-11438692> >.
- Update on the third-party intervention requests granted in Inter-State case Ukraine and the Netherlands v. Russia*, komunikat prasowy ETPCz nr ECHR 082 (2023) z 17 marca 2023 r., < <https://hudoc.echr.coe.int/eng-press?i=003-7598878-10452070> >.
- Wiliński P., *What are the implications of the ECHR's decisions on interim measures in connection with Russian aggression? Are they only symbolic or practical? If only symbolic, why does the symbolism matter in this case?*, w: *Justice 24. Report on seeking justice for violations of the European Convention on Human Rights committed by the Russian Federation as a result of the military aggression against the sovereign territory of Ukraine in February 2022*, Warszawa 2023.

Książka łączy najwyższy poziom naukowy ze starannością w przystępnym opracowaniu niezwykle trudnych i kontrowersyjnych zagadnień. Jest opracowaniem wyjątkowo potrzebnym i wyjątkowo oczekiwanym na prawniczym rynku wydawniczym.

prof. dr hab. Mirosław Wyrzykowski
(z recenzji)

Tytuł zdradza gorzką prawdę o nieefektywności systemu ochrony prawnej ofiar wojny i innych kryzysów humanitarnych. Nie ma wątpliwości, że lektura książki nie tylko dostarczy pogłębionej wiedzy, ale stanie się również impulsem do działania — dalszej refleksji i praktycznego zaangażowania na rzecz praw ofiar zbrodni wojennych, oraz zapewnienia odpowiedzialności sprawców tych zbrodni.

adwokat Mikołaj Pietrzak
(z przedmowy)

**#WOLNE
#SĄDY**

Krakowski
Instytut
Prawa
Karnego
Fundacja

SKLEP.KIPK.PL

ISBN DRUK
978-83-974700-6-4

ISBN EBOOK
978-83-974700-7-1

CENA 99 ZŁ

